

УДК 351:343.431-027.21

Жуковська Г.Г.

ВЗАЄМОВІДНОСИНИ ОРГАНІВ ВЛАДИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ У ПРОТИДІІ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ: КОНЦЕПТУАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті досліджуються концептуальні підходи до організації взаємовідносин органів влади та громадськості. Автор досліджує взаємозв'язок між громадськістю та громадянським суспільством. Виходячи з особливостей громадянського суспільства, автор аналізує моделі взаємовідносин та можливі варіанти взаємодії органів влади та громадськості. Автором представлено основні підходи зазначених взаємовідносин у протидії торгівлі людьми.

Ключові слова: протидія торгівлі людьми, державні органи, громадськість, громадянське суспільство, моделі громадянського суспільства, моделі взаємодії громадськості та органів влади.

Жуковская Г.Г. Взаимоотношения органов власти и общественности в противодействия торговли людьми: концептуально-теоретический аспект. В статье исследуются концептуальные подходы к организации взаимоотношений органов власти и общественности. Автор исследует взаимосвязь между общественностью и гражданским обществом. Исходя из особенностей гражданского общества, автор анализирует модели взаимоотношений и возможные варианты взаимодействия органов власти и общественности. Автором представлены основные подходы указанных взаимоотношений в противодействии торговле людьми.

Ключевые слова: противодействие торговле людьми, государственные органы, общественность, гражданское общество, модели гражданского общества, модели взаимодействия общественности и органов власти.

Zhukovska G.G. Relationship authorities and the public in combating human trafficking: conceptual and theoretical aspects. The article explores the conceptual approaches to organization of relations between the authorities and the public. The author explores the relationship between the public and civil society. Based on the features of civil society, the author analyses the model of relations and possible interaction between the authorities and the public. The author presents the main approaches these relations in the trafficking.

Keywords: human trafficking, government bodies, the public, civil society, the civil society model, models of interaction between the public and the authorities.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи взаємовідносин органів влади та громадськості в системі державного управління розглядають такі вітчизняні вчені, як: В. Авер'янов, Г. Атаманчук, В. Бакуменко, О. Бабінова, О. Кучабський, О. Кушнір, Л. Усаченко, Е. Афонін, Р. Войтович, В. Надрагата ін. Так, наприклад, В. Бакуменко виділяє основні проблемні питання у взаємовідносинах органів державної влади з громадськими організаціями, О. Бабінова досліджує принципи і форми взаємодії органів влади з громадськістю, О. Кучабський аналізує сутність державних комунікацій з громадськістю в умовах глобалізації, В.Надрага розглядає ефективну взаємодію влади та громадськості на регіональному рівні.

Метою статті є аналіз моделей взаємовідносин органів влади та громадськості, зокрема у протидії торгівлі людьми.

Постановка проблеми. Ефективна взаємодія органів влади і громадськості є запорукою ефективною реалізації державної політики з однієї сторони та визначальним фактором у забезпеченні демократичного розвитку країни з іншого. Аналіз наукових праць із зазначеного питання дає можливість поставити певні невирішені питання: рівень розвитку громадянського суспільства України значно нижчий, ніж це потрібно для справляння помітного впливу на життя людей та змін у державній політиці, тому необхідно розглянути моделі громадянського суспільства, проаналізувати що має забезпечити держава для розвитку продуктивної взаємодії, розробити нові форми, способи, підходи взаємодії органів влади та громадськості у протидії торгівлі людьми.

Виклад основного матеріалу. Для аналізу взаємодії органів влади та громадськості у протидії торгівлі людьми необхідно виокремити суб'єкти та предмет таких досліджень.

Так, стаття 1 Закону України про протидію торгівлі людьми, який формує правові рамки та організаційно-правові засади реалізації таких відносин, визначає боротьбу із торгівлею людьми як систему заходів, що здійснюються в рамках протидії торгівлі людьми, спрямованих на виявлення злочину торгівлі людьми, у тому числі незаконного, осіб, які від цього постраждали, встановлення фізичних/юридичних осіб – торгівців людьми та

притягнення їх до відповідальності [1]. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (ратифікований Україною в 2004 році) у статті 1 визначає торгівлю людьми, як здійснювані з метою експлуатації вербування, перевезення, передачу, приховування або одержання людей шляхом загрози силою або її застосування або інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або уразливістю положення, або шляхом підкупу, у вигляді платежів або вигод, для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу. Експлуатація включає, як мінімум, експлуатацію проституції інших осіб або інші форми сексуальної експлуатації, примусову працю або послуги, рабство або звичаї, подібні з рабством, підневільний стан або вилучення органів [2].

Отже, в діяльності щодо протидії торгівлі людьми на національному рівні мають бути залучені дві сторони – представники державної влади та громадськості.

Державна політика у сфері протидії торгівлі людьми здійснюється відповідними державними органами. Як зазначає В. Шаповал, основними ознаками державних органів насамперед можуть вважатись відокремленість органу як відносно самостійної частини державного механізму (апарату) і його наділення державно-владними повноваженнями з метою безпосередньої участі в реалізації функцій держави. Тим самим державний орган — це виокремлена і відносно самостійна частина (елемент) механізму держави, яка наділена юридичне встановленими владними повноваженнями для здійснення визначених завдань, що безпосередньо пов'язані з реалізацією тієї чи іншої функції держави. Головним є те, що влада держави не розподіляється між її органами і є цілісним явищем: державні органи наділені не частинами влади, а повноваженнями [3]. Згаданий нами Закон України про протидію торгівлі людьми визначає, що суб'єктами, які здійснюють заходи у цій сфері є Президент України, Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади, місцеві органи виконавчої влади, закордонні дипломатичні установи України, за-

клади допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми (стаття 5). Як бачимо, у цій частині закон визначає суб'єктами саме державні органи влади, державні органи та заклади допомоги постраждалим, положення про яких затверджує також державний орган влади – Кабінет Міністрів України.

Другою стороною у взаємодії виступає громадськість. Для характеристики взаємодії державних органів з громадськості у протидії торгівлі людьми важливим є той факт, що єдиного наукового підходу до визначення громадськості не існує. Це поняття може розумітись як соціально-активна частина суспільства, яка на добровільних засадах бере участь у суспільно-політичному житті країни. Зазвичай, для захисту своїх законних прав, свобод та інтересів громадянами створюються спеціальні організації; закриті (внутрішню) або відкриті (зовнішню, широку, масову) громадськість - це споживачі, партнери, конкуренти, аудиторія ЗМІ, фінансові структури, учасники політичного життя, соціокультурних рухів; групи людей всередині організації або поза нею, з якими організація так чи інакше взаємодіє [4]. Можна сказати, що громадськість може бути представлена як певними інституціями, так і окремими громадянами. Поняття громадськості тіснопов'язане з поняттям громадянського суспільства. Останнє постає у формі самоорганізації громадськості для захисту своїх прав, свобод та інтересів а також для участі у публічній сфері відносин. В залежності від різних історичних періодів, ідеологій та соціокультурних контекстів його значення змінювалось. Так, громадянське суспільство може визначатись як сукупність неполітичних відносин (економічних, національних, духовно-моральних, релігійних і т. ін.), галузь спонтанного самовиявлення інтересів і волі вільних індивідів і їх асоціацій[5]; системи забезпечення життєдіяльності соціальної, соціокультурної і духовної сфер, їх відтворення і передачі від покоління до покоління, системи самостійних і незалежних від держави громадських інституцій і відносин, які мають забезпечити умови для самореалізації окремих індивідів і колективів, реалізації приватних інтересів в потребах, індивідуальних чи колективних [6]; самоорганізована і саморегульована сфера публічно-правових відносин у державі, утворена вільними і рівними індивідами та створеними ними об'єднаннями громадян, які функціонують, формуючи соціальний капітал та здійснюючи контроль за органами державної влади, служать підґрунтям демократії та визначальним чинником у розбудові правової держави [7]. Громадянське суспільство може бути представлене усіма організаційними структурами, члени яких мають спільні цілі та зобов'язання та діють в якості посередників між державними органами та громадськістю. Форми організації громадянського суспільства можуть значно відрізнитись між собою, включаючи у себе неурядові організації, масові рухи та об'єднання, професійні спілки, культурні та релігійні об'єднання тощо.

Таким чином, інститути громадянського суспільства були унормовані як система суб'єктів, наділених правами обов'язками щодо відстоювання своїх легітимних інтересів у процесі подальшої розбудови громадянського суспільства в Україні та участі в управлінні державними справами, зокрема, у формуванні та реалізації державної правової політики [8]. Простежується тенденція до закріплення права громадськості брати участь в управлінні державними справами. Друга частина статті 5 згаданого нами вище Закону України про протидію торгівлі людьми доповнює суб'єктний склад визначених

відносин представниками громадськості – органами місцевого самоврядування, а також, за згодою, відповідних підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, також громадськими організаціями та окремими громадянами.

Зрозуміло, що на реальну взаємодію громадськості та державного сектору значний вплив мають економічні, соціальні, культурні, правові особливості держав. Виходячи з особливостей розвитку громадянського суспільства, можна виділити наступні моделі [9]:

- *Ліберальна модель (англосаксонська)*. Об'єднує такі держави, як США, Велику Британію, Нову Зеландію та, з певними застереженнями, Австралію, Канаду та Швейцарію. Країни цієї моделі характеризуються високим рівнем розвитку та порівняно низьким рівнем добробуту, що, у свою чергу, позначилось у значному поширенні організацій громадянського суспільства, що проявляється у значній кількості громадян, залучених в роботу у цьому сегменті (8.7% активного робочого населення) та кількості залучених волонтерів (які складають 44% від працюючих у даному сегменті). Урядова підтримка ОГС у країнах ліберальної моделі порівняно нижча, ніж у інших розвинутих державах (35% від загального доходу), добровільні внески складають приблизно 13% загального доходу. Основний дохід складає плата за представлені цими організаціями послуги.

- *Соціально-демократична (скандинавська) модель*. Характерна для таких держав, як Фінляндія, Норвегія, Швеція та, за деякими виключеннями, Австрія. Для цих держав характерним є високий рівень розвитку та високий рівень добробуту. Останнє позбавило громадськість необхідності брати на себе функцію забезпечення базових соціальних та людських потреб. В роботі таких організацій зайнято приблизно 7.6% активного робочого населення. Найбільш розвинута сфера роботи організацій – забезпечення трудових соціальних та основних прав людини – в роботі у цьому напрямку залучено 25% трудових ресурсів ОГС цих країн. Громадянське суспільство в цих країнах значну ставку робить на волонтерів, які складають 65% усіх робочих ресурсів ОГС, що є набагато вищим показником ніж в інших західних європейських країнах, де рівень замученості волонтерів складає приблизно 31%. По суті, це пояснюється тим, що організації, метою яких є надання послуг покладаються, як правило, на роботу штатних працівників, тоді як для інформаційно-просвітницької діяльності частіше залучаються саме волонтери. Структура доходів ОГС в країнах соціально-демократичної моделі схожа на структуру ліберальної моделі – державна підтримка порівняно невелика, добровільні внески складають тільки 9% від загального доходу ОГС. Найбільший дохід приносять членські внески.

- *Західноєвропейська модель (партнерство заради добробуту)*. Характерна для таких країн, як Бельгія, Франція, Німеччина, Ірландія, Ізраїль, Нідерланди та, за деякими виключеннями, Іспанія, Італія та Португалія. Вони характеризуються високим рівнем розвитку та практикою, коли декілька груп інтересів активно взаємодіє з урядом для досягнення суспільних цілей. У цифровому вираженні розмір громадянського суспільства в державах цієї моделі є найбільшим (майже 9% зайнятого у цьому секторі економічно активного населення, цей показник зростає в Нідерландах до 15,9% та в Бельгії до 13,1%). Незважаючи на відносно невелику кількість населення в Західній Європі, абсолютна частка в глобальній робочій силі, зайнятій в ОГС тут досягає 20%. Така ситуація пояснюється специфічною моделлю

взаємодії держави та громадськості. Держави традиційно відіграють домінуючу роль у забезпеченні соціальних та правових потреб, співпрацюючи при цьому з неурядовими організаціями (часто – релігійними) для надання соціальних послуг. У країнах цієї моделі можна відзначити найбільшу кількість найнятої робочої сили в ОГС (біля 70%). Такий високий показник можливий завдяки тісній взаємодії громадянського суспільства з урядом та високим рівнем державного фінансування (56% бюджету ОГС). Плата за послуги складає 35% бюджету, добровільні внески – 9%.

- *Модель «відстрочених» демократій (Латинська Америка, Східна Європа, індустріально розвинуті азійські держави).* Характерним для країн цієї моделі є певний «авторитарний» спадок, який позначився на розвитку громадянського суспільства, оскільки воно або сприймалось як загроза цілісності держави, або ж не було затребуване, оскільки основною суспільною метою проголошувалось економічне зростання. Таким чином, сектор громадянського суспільства у цих країнах є порівняно дуже низьким (у ньому представлено лише 2,6% економічно активного населення). Частка волонтерів, працюючих на ОГС також порівняно невелика (в середньому складає 32%). Державне фінансування також залишається на низькому рівні, складаючи приблизно 30% бюджету, основу якого складає плата за пропоновані послуги (57% загального доходу).

- *Традиційна модель (Африка, Індія та інші країни, що розвивають з високим рівнем бідності).* До країн цієї моделі належать Пакистан, Кенія, Танзанія, Уганда, Філіппіни, та, за деякими виключеннями, Індія та ПАР. В основному вони характеризуються низькими темпами розвитку, значною часткою сільського населення та високим рівнем бідності. В ОГС залучено тільки 2% економічно активного населення, що майже в чотири рази менше ніж в західноєвропейських країнах. Пояснити це можна і відсутністю умов для організації ОГС, оскільки частіше інтереси в цих країнах представляються неформальними об'єднаннями – родовими, общинними, релігійними тощо. Волонтери складають приблизно 55% від загальних трудових ресурсів ОГС. Фінансова підтримка влади дуже низька (18%), що певним чином компенсується високим рівнем добровільних внесків – 25%, що частково пояснюється міжнародною допомогою ОГС.

Дана класифікація вказує, що сектор громадянського суспільства є дуже неоднорідним. Розвиток ОГС залежить від багатьох факторів, у тому числі історичних, культурних, економічних, політичних, соціальних тощо. Громадянське суспільство в різних країнах відрізняється не тільки своїм розміром, але і типом організації, фінансування і т.п. Зрозуміло, що такі особливості відображаються на моделях взаємодії державних органів та громадськості.

Досліджуючи проблему взаємодії державних органів та громадськості, А.Сургунов виділяє три можливі варіанти взаємодії органів влади і громадянських структур: співробітництво, відсутність співробітництва та конфронтація. Співробітництво при цьому може бути як на паритетних засадах, так і з домінуванням однієї зі сторін. При цьому він виділяє такі теоретичні моделі взаємодії:

при співробітництві:

- модель «садівника» - держава зацікавлена у зміцненні громадянського суспільства, тому створює правову основу для їх ефективного та безперешкодного функціонування. Закріплюються гарантії громадянського

контролю за діяльністю влади, налагоджуються різноманітні форми діалогу з представниками громадськості – так звані «переговорні майданчики»;

- модель «архітектора» - організації громадянського суспільства активно формують напрями державної політики, долучаються до реформування інститутів державної влади, забезпечують приток нової генерації державних службовців;

при домінуванні держави у взаємодії з громадськістю:

- модель «приводних ременів» - заснована на патерналістських відносинах громадських організацій та держави, коли остання виступає в ролі своєрідного донора таких організацій, забезпечуючи їм фінансування, пільги, можливість для розвитку в обмін на лояльність. Таким чином, інститути громадянського суспільства стають передаточними механізмами зв'язку держави та її громадян, перебуваючи у повній залежності від неї.

при ігноруванні:

- модель «ігнорування» - характеризується наявністю різноманітних джерел фінансування недержавних структур та спрямованістю держави на вирішення переважно політичних та економічних проблем. При цьому, взаємодія з громадськістю перебуває на низькому рівні – вона не розвивається, але інститутам громадянського суспільства у їх діяльності також і не заважають.

при конфронтації:

- модель «боротьби із супротивником» - держава вбачає в організаціях, що виходять за рамки патерналістської моделі прямих супротивників. При цьому вона ускладнює їх діяльність (наприклад, підводячи їх під категорію «іноземних агентів», якщо вони фінансуються міжнародними фондами з закордону), інколи – намагається повністю ліквідувати;

- модель «громадянської непокори» - характеризується актами громадянської непокори (несанкціонованими мітингами, пікетами тощо) при грубих порушеннях прав людини та основних свобод органами державної влади чи окремими посадовцями. Як правило, наявні репресивні дії з боку держави та ескалація соціального конфлікту, що в результаті призводить фактично до відкритої боротьби [10].

Виходячи зі згаданих моделей, можемо казати, що ефективна взаємодія органів державної влади та громадськості можлива тільки за умов реалізації варіанту співробітництва між ними – коли обидві сторони зацікавлені в об'єднанні зусиль задля подолання даної гострої соціальної проблеми. При цьому, умовами для розвитку такої продуктивної взаємодії, які має забезпечити держава є наступні:

1) створення системних, передусім правових та фінансових, умов діяльності організацій та структур громадянського сектору;

2) реалізацію політики громадської консолідації для вирішення соціально значущих проблем, спрямованої на забезпечення добробуту громадян;

3) визначення і втілення принципів, на яких будується взаємодія органів публічної влади із структурами ділового і громадського секторів, створення інститутів взаємодії владного, ділового і громадського секторів;

4) удосконалення існуючих і розробка нових форм соціального партнерства та форм співробітництва органів публічної влади із структурами ділового і громадського секторів;

5) вироблення ефективних механізмів підтримки діяльності недержавних організацій у реалізації ними соціально значущих програм.

Щоб виявити сфери можливої взаємодії громадськості з органами державної влади у протидії торгівлі людьми варто розглянути основні підходи до вирішення цієї проблеми. Так, згаданий Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності визначає такі основні напрямки діяльності:

- криміналізація (ст.5) – передбачає вжиття державами законодавчих та інших заходів для визнання діянь, пов'язаних з торгівлею людьми кримінальними [12];

- допомога жертвам торгівлі людьми та їхній захист (ст. 6) – передбачає забезпечення конфіденційний характер провадження, що стосується такої торгівлі, надання адміністративної та правової допомоги, атакж заходів, що передбачають надання належного доходу, консультативної допомоги та інформації, особливо щодо їх юридичних прав, мовою, зрозумілою жертвам торгівлі людьми, реабілітаційні та реінтеграційні заходи, що передбачають надання медичної, психологічної і матеріальної допомоги і можливостей в галузі працевлаштування, освіти і професійної підготовки, а також забезпечення компенсації потерпілим особам;

- репатріація жертв торгівлі людьми (ст. 8) – надання можливості особам, потерпілим від торгівлі людьми безпечно повернутись до країни свого походження;

- заходи із попередження торгівлі людьми (ст.9) – передбачають проведення таких заходів, як проведення досліджень, інформаційних кампаній, у тому числі в засобах масової інформації, а також здійснення соціально-економічних ініціатив, спрямованих на попередження торгівлі людьми і боротьбу з нею.

При цьому, варто зазначити, що взаємодія державних органів та громадськості у протидії торгівлі людьми передбачається як ст.9 п.3 згаданого Протоколу, яка вказує, що напрямки політики, програми та інші заходи, організовані відповідно до положень цієї статті, мають, відповідно, включати співпрацю з неурядовими організаціями, іншими відповідними організаціями та елементами громадянського суспільства [12]. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми у ст. 5 п. 6 також визначає, що заходи, установлені згідно із цією статтею, здійснюються із залученням, у відповідних випадках, неурядових організацій, інших відповідних організацій та інших складових громадянського суспільства, що беруть участь у запобіганні торгівлі людьми та захисті жертв або допомозі жертвам [13]. Зазначимо, що Україна приєдналась до обох цих міжнародних інструментів.

Загалом, роль громадськості у взаємодії з державними органами в описаних напрямках може бути досить різною. Так, С. Хофф, представник міжнародної неурядової організації «ЛаСтрада» вважає, що громадські інститути мають знаходити такі види своєї діяльності, якою не займаються інші актори. Вони потребують підтримки інших зацікавлених сторін і, навзаєм, можуть пропонувати свої послуги у сфері протидії торгівлі людьми в різних сферах. Так, такі організації можуть допомагати у виявленні та підтримці осіб, постраждалих від торгівлі людьми, надавати їм необхідну психологічну, правову допомогу, забезпечувати ефективне проходження необхідних внутрішніх процедур та реінтеграції. Тобто, забезпечувати доступ постраждалих осіб до

відповідних державних послуг. Також, важливою функцією таких організацій є просвітницька робота у сфері профілактики торгівлі людьми: поширення інформації, передусім про основні права постраждалих осіб та можливості отримати необхідний захист. У законодавчій та адміністративній сфері, на думку дослідника, недержавні організації мають передусім забезпечувати моніторинг розробки та реалізації внутрішньої політики із протидії торгівлі людьми та виконання державою відповідних міжнародних зобов'язань, особливо що стосується дотримання відповідних процедурних гарантій при судових процесах, виплаті відповідної компенсації постражданим особам тощо. Представники громадськості не мають дублювати діяльність державних органів – вони мають пропонувати інші послуги, надання яких не може забезпечити держава. Також, підкреслюється важливість незалежної діяльності недержавних організацій незалежно від джерел їх фінансування – вплив уряду та донорів має бути мінімізований.

Таким чином, відповідно до цього підходу, роль громадськості у протидії торгівлі людьми передусім має проявлятися в активній участі в обговоренні нових законопроектів та змін до відповідного законодавства, планів дій, моніторингу виконання державними органами покладеними на них зобов'язань і т.п. Основою участі громадськості у протидії торгівлі людьми є їх самостійність від зовнішніх впливів та можливість покрити ті напрямки діяльності, які не забезпечуються іншими учасниками взаємодії. Це може бути просвітницька профілактична діяльність (організація збору та поширення інформації про небезпечні країни, робота з цільовими групами, що потенційно можуть стати жертвами торгівлі людьми тощо) та надання певних соціальних послуг (організація гарячих телефонних ліній, забезпечення безпечного повернення додому, зустріч жінок в аеропортах, залізничних станціях чи морських вокзалах, забезпечення невідкладних базових потреб, таких як одяг їжа, місце для ночівлі), налагодження роботи з консульствами для можливості відновлення втрачених документів, надання зв'язку з родичами, надання психологічної, медичної та правової допомоги (наприклад, на час слухання справи у суді), допомога у знаходженні роботи або місця для навчання, взаємодія з правоохоронними органами при виявленні та наданні допомоги жертвами торгівлі людьми, проведення тренінгів для співробітників державних установ, що працюють у цій сфері тощо [14].

Схожу позицію щодо місця організацій громадянського суспільства у протидії торгівлі людьми займає міжнародний проект humantrafficking.org, визначаючи серед основних підходів до роботи з протидії торгівлі людьми наступні:

- профілактика (просвітницька діяльність через друковані видання, телебачення, Інтернет, проведення відповідних тренінгів та семінарів для державних службовців);

- захист (надання притулку та можливості пройти реабілітацію в спеціальних центрах жертвам торгівлі людьми);

- судове переслідування суб'єктів злочинної діяльності (правова підтримка жертв торгівлі людьми, технічне співробітництво з правоохоронними та пенітенціарними державними інституціями);

- реінтеграція постраждалих від торгівлі людьми (надання притулку, освіти, професійної підготовки, допомога у працевлаштуванні та фінансова підтримка) [15].

Міра Сорвіно, посол доброї волі ООН у своєму виступі «Роль суспільства у боротьбі з торгівлею людьми» підкреслила важливість співпраці неурядових організацій (у тому числі релігійних) у протидії торгівлі людьми, особливо у таких напрямках як захист та реінтеграція потерпілих, а також проведення підготовки та тренінгів державних службовців – правоохоронців, працівників пенітенціарної та судової системи [16].

Висновки. Таким чином, основними принципами співпраці громадянських інституцій з державними органами у сфері протидії торгівлі людьми можна назвати їх відносну самостійність, а також проведення своєї діяльності у сферах, яку державні органи не покривають, тобто відсутність дублювання діяльності двох сторін взаємодії.

Кабінет Міністрів України у своїй Постанові про затвердження Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2015 року відзначив, що визначена проблема може вирішуватись як здійсненням системних заходів державними установами за рахунок бюджетних коштів (тобто, повноваження по реалізації діяльності покладаються на визначені інституції, взаємодія з іншими акторами прямо не передбачається), так і за рахунок налагодження співпраці державних установ з громадськими організаціями (що відповідає взятим на себе міжнародним зобов'язанням України), зокрема впровадження ефективного механізму взаємодії у сфері протидії торгівлі людьми (тобто, передбачається взаємодія та певний розподіл функцій). При цьому, така співпраця має вестись за наступними напрямками:

- організація інформаційно-роз'яснювальної роботи серед населення, спрямованої на запобігання потраплянню в ситуації, пов'язані з торгівлею людьми;
- підвищення професійного рівня спеціалістів, які надають допомогу особам, що постраждали від торгівлі людьми, здійснюють їх реабілітацію та соціальну реінтеграцію;
- проведення постійного моніторингу ефективності заходів, спрямованих на протидію торгівлі людьми;
- підвищення якості надання послуг особам, що постраждали від торгівлі людьми, зокрема шляхом впровадження стандартів надання соціальних послуг таким особам [17].

Ефективність взаємодії державних органів та громадськості у протидії торгівлі людьми залежить безпосередньо і від обраного механізму та форм і координації такої діяльності.

Таким чином, можемо зробити наступні висновки:

- боротьбу із торгівлею людьми можна визначити як систему заходів, що здійснюються в рамках протидії торгівлі людьми, спрямованих на виявлення злочину торгівлі людьми, у тому числі незакінченого, осіб, які від цього постраждали, встановлення фізичних/юридичних осіб – торгівців людьми та притягнення їх до відповідальності;
- міжнародні інструменти та національне законодавство України заохочує здійснення діяльності щодо протидії торгівлі людьми у взаємодії державних органів та представників громадськості;
- ефективна взаємодія державних органів та громадськості можлива за умов паритетних засад здійснення такої діяльності;
- представники громадськості можуть відігравати значну допоміжну роль, а також покривати окремі напрямки діяльності у таких способах боротьби із

торгівлею людьми, як профілактика торгівлі людьми, надання захисту та допомоги особам, що постраждали від такої діяльності, допомога у судових процесах, де такі особи задіяні в якості позивачів чи свідків, допомога в реінтеграції та безпечному поверненні додому тощо. Розподіл ролей та повноважень взаємодії закріплюється у таких програмних документах, як Національний план дій (або ж програма протидії торгівлі людьми), Меморандум порозуміння між державними установами та представниками громадськості тощо.

Перспективою подальших досліджень є вивчення міжнародного досвіду взаємовідносин органів влади та громадськості у розбудові системи протидії торгівлі людьми з метою його адаптації в Україні.

Список використаних джерел:

1. Закон України від 20.09.2011 № 3739-VI «Про протидію торгівлі людьми». Доступно на сторінці: <http://search.ligazakon.ua>.
2. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_791
3. Шаповал В. Феномен державного органу (органу держави) або органу державної влади: теоретико-правовий і конституційний аспекти [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.lawyer.org.ua/?w=i=12&d=398>
4. Королько В. Г. Паблікрілейшнз. Наукові основи, методика, практика : підручник /В. Г. Королько. – Вид. 2-ге, доп. – К. : Скарби, 2001. - С. 10
5. Громадянське суспільство в Україні: проблеми становлення, К., Логос, 1997, с. 55
6. Гаджиев К. С., Концепция гражданского общества: идейные истоки и основные вехи формирования // Вопросы философии, 1991, N 7, с. 30
7. Федоренко В.Л. Каглык Я.О. Институты гражданского общества и институт гражданских организаций в Украине: теоретико-методологичні та нормопроектні аспекти. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/20126>
8. Za Fabrice DESSE. The Role and Structure of Civil Society Organizations in National and Global Governance Evolution and Outlook between now and 2030. AUGUR, 2012, p. 27-37
9. Сунгуров А.Ю. Модели взаимодействия структур гражданского общества и органов власти: российский опыт. Модернизация экономики и глобализация: В 3 кн. /Отв. ред. Е.Г. Ясин. Кн. 1. — М.: Изд. дом ГУ-ВШЭ, 2009, с. 500-508.
10. Дороговкази та план саморозвитку українського громадянського суспільства / План саморозвитку українського громадянського суспільства розглянуті та ухвалені на IV Всесвітньому Форумі українців 18-21 серпня 2006 р., Київ. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.philanthropy.org.ua/filestorage/File/Dorogov.pdf>
11. Кримінальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України, 2001, № 25-26, ст. 131
12. Protocol to prevent, suppress and punish trafficking in persons, especially women and children, supplementing the united nations convention against transnational organized crime [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.unodc.org/unodc/treaties/CTOC/>
13. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_858
14. Suzanne Hoff. The role of NGOs in combating human trafficking and supporting (presumed) trafficked persons. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2011. pp. 3-6.
15. http://www.humantrafficking.org/content/combating_trafficking
16. Mira Sorvino. Society's Role in Combating Human Trafficking [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.globalfreedomnetwork.org/societys-role-combating-human-trafficking/>
17. Постанова Кабінету Міністрів України про затвердження Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2015 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/350-2012-%D0%BF>

РОЗДІЛ II. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПЕДАГОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В СИСТЕМІ СЕРЕДНЬОЇ ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ

УДК 364-785.4:7

Шевченко Ю.А.

АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ ВПЛИВУ НА ОСОБИСТІТЬ В КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ

У статті надано значення та роль арт-терапії як ефективного метода впливу на особистість. Висвітлено музикотерапію як допоміжну технологію профілактики в кризових ситуаціях учнів, вчителів та кожної людини.

Шевченко Ю.А. Арт-терапия как средство влияния на личность в кризисных ситуациях. В статье даны значения и роль арт-терапии как эффективного метода воздействия на личность. Освещены музыкотерапию как вспомогательную технологию профилактики в кризисных ситуациях учеников, учителей и каждого человека.

Shevchenko Y.A. Art therapy as a means impact on the individual in crisis. The article provided the value and role of art therapy as an effective method of influence on personality. Deals with music therapy as prevention supporting technology in crisis situations pupils, teachers and every person.

Постановка проблеми. Проблема кризових станів у сучасній науці не випадкова і актуальна. Вона визначається поруч загальнолюдських і специфічних факторів, характерних для сучасного суспільства. Незадовільний стан здоров'я молоді зумовлений падінням суспільної моралі, значним соціальним розшаруванням населення, складною криміногенною ситуацією, комерціалізацією статевого стосунків, негативним впливом засобів масової інформації.

Людина має свій неповторний світ, який змінюється протягом всього життя. Всі ми залежимо від власного минулого, від своєї ні на кого не схожої історії, яку створюємо своїми вчинками та рішеннями. Саме кризова ситуація допомагає людині зрозуміти свій життєвий задум, дає можливість побачити, пережити власне минуле, теперішнє й майбутнє водночас, усвідомити їхній нерозривний зв'язок, обумовленість одне одним. У сучасній науковій літературі, що стосується проблем кризи і кризових станів, немає загальних положень, понять і термінології. У перекладі з грецької (з грец. *krisis*) означає різкий перелом, тяжкий перехідний стан, крайня точка падіння, гостра нестача, невідповідність, криза – це зміна напрямку, рішення, вибір.

Актуальною проблемою сучасної соціально-педагогічної науки є пошук нових підходів до організації соціально-педагогічного процесу у навчально-виховному закладі, спрямованого на гуманізацію всього навчально-виховного процесу, що забезпечить створення оптимальних умов для духовного зростання особистості, повноцінної реалізації психофізичних можливостей, збереження та зміцнення здоров'я.

У нашому дослідженні ми детальніше зупинимося на двох напрямках терапії творчості – арт-терапії і музикотерапії. На наш погляд, це найбільш ефективні і доступні терапевтичні методи які можуть бути використані в умовах загальноосвітньої школи, школах-інтернатів, реабілітаційних центрів, дитячих будинків, інтернатів в роботі з людьми з проблеми психічного здоров'я і розумовою відсталістю, центрах дитячої творчості, кризових центрах, центрах здоров'я, тощо.

Мета даної статті полягає в розкритті поняття «арт-терапія» та цілющих особливостей музичного мистецтва як ефективного метода профілактики в

кризових ситуаціях учнів, вчителів та кожної людини.

Аналіз останніх досліджень. В Україні проблеми арт-терапії досліджують багато вчених-теоретиків та практиків: А. Бреусенко-Кузнецов, О. Вознесенська, Н. Волкова, В. Газолишин, Н. Ещенко, О. Любарец, Н. Полякова, Н. Простакова, О.Пинчук, А. Капська та ін. Проте дотепер залишається мало дослідженою роль арт-терапії в соціалізації особистості.

Поняття «арт-терапії» (художня терапія, терапія мистецтвом) виникла в контексті ідей З.Фрейда і К.Юнга і розглядалася як один із методів терапевтичного впливу у вигляді художнього (образотворчого) мистецтва.

У своєму педагогічному арсеналі арт-терапія має різні засоби, серед яких виділяють засоби природного та соціального походження. У більшості випадків у своїй назві вони відображають основний засіб психолого-педагогічного впливу на особистість дитини. Застосування того чи іншого виду арт-терапії впливає на емоційно-чуттєву сферу дитини, слугує створенню сприятливого середовища її розвитку, безболісному та швидкому входженню в соціум, пристосуванню до нових умов та налагодженню стосунків із однолітками та педагогом.

Виклад основного матеріалу. Арт-терапія художньо-мистецькими засобами в основному може реалізуватися через гурткову роботу вихованців, основним завданням якої виступає зайнятість їхнього вільного часу, розвиток творчих здібностей та надання допомоги у пошуку власного місця у колективі. Ці форми роботи виступають аналогами відомих сучасних психолого-педагогічних реабілітаційно-розвивальних методик та психотерапевтичних технік, таких як музикотерапія, вокалотерапія, пісенна терапія, казкотерапія, фототерапія, терапія спортом, хобі-терапія тощо. [6, 38].

Автори підручника «Педагогічна майстерність» визнають важливість музикотерапії як прийому розрядки від негативних емоцій за допомогою утворення вогнища захисного збудження: «Поринаючи в царину мистецтва, ми отримуємо позитивні емоції, дія яких гальмує негативне ставлення і сприяє врівноваженню емоційного стану». Проте, вважають, що «сприймання музики – індивідуальне, і кожний обирає для цього свої улюблені твори». Також наголошують на наявності у вчителя фонотеки та вміння грати на музичних інструментах [3, 46].